

The background is an abstract painting with expressive brushstrokes in shades of blue, white, and black. A dark, diagonal line runs from the top left towards the bottom right. In the bottom left, there is a circular, sunburst-like pattern. In the bottom right, there is a white, swirling, spiral-like shape.

Laurence
Freeman
Ježíš
vnitřní
učitel

S předmluvou
Tomáše Halíka

Vyšehrad

Ježíš – vnitřní učitel

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Laurence Freeman

Ježíš – vnitřní učitel – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Laurence
Freeman

Ježíš

vnitřní
učitel

Laurence
Freeman

Ježíš

vnitřní
učitel

Vyšehrad

Na obálce: Příběh stvoření – detail,
okno z barevného skla od Siegera Koedera
v kostele svatého Bartoloměje v Leutershausenu,
autor Zvonimir Athletic

Vydání podpořilo Světové společenství
pro křesťanskou meditaci v České republice,
www.krestanskameditace.cz

The World Community for Christian Meditation
www.wccm.org

Jesus: The Teacher Within
Copyright © Laurence Freeman OSB 2000
Translation © Barbora Svobodová, 2020

ISBN tištěné verze 978-80-7601-247-9
ISBN e-knihy 978-80-7601-265-3 (1. zveřejnění, 2020)

Věnováno Rosie

Obsah

Slovo k českému čtenáři	11
Předmluva	15
Úvod	19
1. Klíčová otázka	27
2. „A za koho mne pokládáte vy?“	49
3. Poznání sebe sama a přátelství	68
4. Co jsou evangelia?	87
5. Ježíšův život	105
6. Království odpuštění	128
7. Ježíš a křesťanství	167
8. Konverze	188
9. Duch	212
10. Meditace	238
11. Labyrint	261
12. Prohlubování vztahu	292
Poděkování	326
Kontakty	327

Slovo k českému čtenáři

Knihu Laurence Freemana doprovází úvod Jeho Svatosti dalajlamy i úvod samotného autora, proto mi dovolu, abych na žádost vydavatele připojil jen několik slov pro české čtenáře. V českém prostředí Laurence Freeman ovšem není neznámý. Vyšlo zde už několik jeho knih, bratr Laurence také osobně navštívil naši zemi, má v České republice řadu osobních přátel – mezi ně se snad smí počítat i autor těchto řádek – a také oddané žáky, pěstující a vyučující jeho metodu kontemplace. Touto knihou se však Laurence Freeman představuje nejen jako zkušený učitel určité tradice křesťanské spirituality, žák Johna Maina, nýbrž i jako teolog – jako teolog, jehož výklad křesťanského učení nestojí pouze na racionální spekulaci, nýbrž stále čerpá z duchovní zkušenosti, jak ze své osobní, tak také z pokladů křesťanské mystiky, z mnišské spirituality včetně moudrosti Otců pouště a také hojně, odvážně a tvořivě i ze spirituálních zdrojů Dálného Východu.

Švýcarský teolog Hans Urs von Balthasar, jeden z největších křesťanských myslitelů dvacátého století, kdysi napsal, že největší tragédií křesťanských dějin byl rozchod teologie se spiritualitou ve vrcholném středověku. Spiritualita se tehdy stáhla do klášterů a teologie se stala akademickou disciplínou na univerzitách. Jakkoliv tento provokativní výrok můžeme poukazem na spirituální – tedy nejen intelektuální – hloubku mnoha velkých středověkých univerzitních teologů označit za zjednodušený, přece jen bychom mu neměli upřít určité pravdivé jádro. O teologii od vrcholného středověku už nelze tak jednoznačně prohlásit, že život modlitby (*lex orandi*) předchází a napájí intelektuální reflexi víry (teologii), se stejnou intenzitou, jako tomu bylo

v době patristiky, zejména patristiky řecké. Byť i na středověkých univerzitách je hlášána zásada, že můžeme druhým předat jen to, co jsme dříve učinili předmětem kontemplanace (*contemplata allis tradere*), důraz na rozum v pozdějším vývoji scholastiky zastiňuje mystickou zkušenost.

Jistě: ještě teologie Tomáše Akvinského – nejen jeho velkého nástupce na pařížské katedře Mistra Eckharta – je těžko myslitelná bez vlivů Pseudodionysia Areopagity a celé tradice „negativní teologie“, vyrůstající z mystické zkušenosti, z *docta ignorantia*, z pokorného zmlknutí před nezměrným tajemstvím božství. Ovšem na mnohých, kteří se později zaklínali dědictvím svatého Tomáše, už můžeme pozorovat, že ke své i naší škodě vědí o Bohu už „příliš mnoho“. Ztrácejí se v labyrintech sylogismů a v lomozu apologetických soubojů už hůře slyší tichý váněk posvátných tajemství, vůči nimž jsou všechny metafyzické systémy – jak poznal a vyznal Tomáš Akvinský na sklonku života – jenom prázdná sláma.

Pokud k velkým úkolům dnešního křesťanství patří překonat toto odcizení mezi akademickou teologií a spiritualitou, pak bychom měli knihu Laurence Freemana o Ježíšovi s úctou zařadit mezi plody snah o opětné stavění mostu mezi těmito dvěma světy. Freemanova christologie zřetelně vyrůstá ze spirituality. Jak bylo řečeno, autor čerpá z mnoha různých zdrojů a neváhá se rozdělit i o osobní zkušenosti z vlastní duchovní cesty zrání.

Čtenáři této knihy mohou ocenit nejen neotřelý jazyk, nýbrž i originální, místy překvapující a provokující nové chápání tradičních témat, jako jsou hřích a odpuštění, modlitba, spása, kříž a vzkříšení. Při četbě Freemanovy knihy jsem si kladl otázku: je to jeden z mnoha „úvodů do křesťanství“, anebo je to „četba pro pokročilé“? Došel jsem k názoru, že tato kniha – jako jedna z mála – může splnit oba úkoly. Mnoho lidí v dnešním světě postrádá zcela základní poučení o křesťanství; to platí nejen o situaci v České republice po desetiletích systematického vytěsňování náboženských témat z veřejného prostoru a po následných desetiletích, v nichž se církvím příliš nepodařilo vyvrátit staré předsudky a stereotypy (ba někde je nepřesvědčivá církevní podoba křesťanství

ještě spíše posílila). Ve Freemanově knize o Ježíšovi takové uvedení do samotného jádra křesťanství – do christologie, učení o Ježíši Kristu – může přemýšlivý čtenář jistě najít a ocenit.

Avšak také ten, kdo se v křesťanském prostředí pohybuje po desetiletí – a možná je už tradiční církevní mluvou unaven a přesycen – může i témata, o nichž vyslechl množství kázání a přednášek a přečetl řadu knih, spatřit v novém světle a v novém kontextu. Přemýšlivý a pozorný čtenář dostane prostřednictvím této knihy řadu zajímavých informací a intelektuálních podnětů, tak i podnětů pro duchovní život, pro kontemplaci.

Přeji této knize v českém prostředí mnoho vnímavých čtenářů.

Tomáš Halík
červen 2019

„Nejsou ze světa, jako ani já nejsem ze světa.“
Ježíš (Jan 17,16)

Předmluva

Je to již více než čtyřicet let, co jsem byl jako mladý muž nucen opustit svou rodnou zem. Od té doby přibývá utrpení, jemuž čelí tibetský lid, a jako jeho vůdce se stále potýkám s bezpočtem potíží. Často však člověk i v těch nejtemnějších dobách narazí na nečekaný přínos. Jedním z největších obohacení života v exilu pro mne byla příležitost spřátelit se s lidmi z mnoha končin světa. Nalezl jsem přátele mezi následovníky různých duchovních tradic, díky nimž jsem pochopil nejen to, že si všechna náboženství kladou za cíl pomoci nám, abychom se stali lepšími bytostmi, ale že to také skutečně dokážou. Navíc jsem učinil zkušenost, že když překročíme své pochybnosti a vzájemnou nedůvěru a budeme k sobě přistupovat s respektem, můžeme se od sebe mnohému naučit.

Nejsem nicméně stoupencem pokusů sjednotit naše rozličné tradice do jedné. Pevně věřím, že je zapotřebí různých náboženství, jelikož jedna jediná tradice nemůže uspokojit potřeby a mentální dispozice všech lidí v obrovské šíři jejich rozmanitosti. Také si nemyslím, že by lidé měli jen tak opouštět náboženství, v němž vyrostli. Spíše potřebujeme pochopit, čím se naše rozmanité tradice liší, a rozpoznat hodnotu a potenciál každé z nich. Věřím dokonce, že zkušenost vnitřní transformace v rámci naší vlastní duchovní cesty nám mimo jiné pomáhá ocenit hodnotu jiných tradic a nevnímat pouze vzácnou výlučnost své vlastní.

Ačkoli nejsem odborník na křesťanské učení a jeho písma, má setkání s bratry a sestrami křesťanského vyznání ve mně posílila přesvědčení, že naše duchovní snahy mají mnoho společných prvků. Je mi proto ctí, že jsem byl požádán svým dobrým přítelem,

otecm Laurencem Freemanem, abych několika slovy na úvod přispěl k vydání této knihy.

Jako buddhistický mnich obdivuji hluboký křesťanský smysl pro společenství a sociální zodpovědnost. Je inspirující vidět jeho praktické projevy v podobě oddané práce tolika křesťanských řeholníků a řeholnic v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, pomoci chudým a podobně. Tento aspekt praktického soucítění je cosi, co se neustále snažím podporovat mezi mnišskými komunitami tibetského buddhismu.

Mezitím řada mých křesťanských bratří a sester, zejména pod vedením takových osobností, jako byl Thomas Merton či John Main, začlenila do svého každodenního života praxi meditace. To má veliký význam, protože jak věřím, současné zapojení modlitby, meditace a kontemplanace do každodenní praxe přináší mocné účinky. Budeme-li se méně zaměřovat na budování velkých náboženských chrámů ve vnějším světě a více na budování chrámů dobra v sobě samých, spíše tak naplníme pravý smysl duchovní praxe, kterým je pomáhat lidem k dosažení vnitřní proměny. Když meditujeme, naše neukázněná, roztříštěná mysl se může ukáznit, soustředit a dozrát vnitřním porozuměním.

Někteří křesťané, jimž je tato praxe cizí, se mohou ptát, jak jim může meditace pomoci na jejich duchovní cestě. Duchovní tradice, které se rozvinuly například v Indii, kde se meditace těší velké úctě, používají jednu metodu koncentrační meditace za účelem dosažení klidu a soustředění mysli a jinou, více analytickou metodu, k získání hlubšího pochopení. Křesťanské učení klade velký důraz na lásku. Když zaměříte svou meditaci tímto směrem, můžete použít příkladu samotného Ježíše Krista a rozjímat nad tím, jak žil, jak usilovně pomáhal druhým lidem, jak byl plný soucítění, velkorysosti, trpělivosti a odpuštění. Jakmile takovým rozjímáním dosáhnete jisté hloubky pochopení, můžete na ně s klidem a soustředěním zaměřit svou mysl. Takto postupně dosáhnete hluboké a důvěrné znalosti kvalit objektu, který si zvolíte pro svou meditaci.

Meditace proto znamená rozvinout v sobě pozitivní vlastnosti, jež k nám, jak se domnívám, přicházejí přirozeně. Podle křesťanského učení mají všichni lidé stejnou božskou podstatu. Věřím, že naše základní lidská přirozenost vrozeně tíhne k soucítění, lásce a tvořivosti. Naše pravá přirozenost je mírná a laskavá, nikoli agresivní a násilná, a právě tuto základní přirozenost a její kvality lze v sobě odhalit či probudit s pomocí meditace.

Křesťanská tradice již po dva tisíce let přináší inspiraci a útěchu milionům lidí na celém světě. Důležitou okolností přitom je, stejně jako v případě buddhismu, jakým způsobem život jejich mistrů zakladatelů, Ježíše Krista a Buddhya, osvětloval a ztělesňoval to, čemu učili. Z příběhu Ježíšova života na nás opakovaně září jeho hluboká láska a soucítění, jeho velkorysost, trpělivost a odpuštění, právě ty kvality, k jejichž pěstování vybízí své následovníky. Patrně stejný význam má také to, jak z jeho příkladu můžeme pochopit, že duchovní růst vyžaduje oddanost a odevzdanost, schopnost snášet těžkosti a zůstat věrný svým zásadám.

Otec Laurence napsal tuto knihu, *Ježíš vnitřní učitel*, jako hluboce věřící křesťan. Dělí se v ní o svou vlastní zkušenost toho, jak vztah k Ježíši Kristu a jeho učení, ve spojení s meditací, dokáže vnášet světlo do duchovního života. Všechny tyto otázky sám hluboce promýšlel a současně se aktivně podílel na řadě mezináboženských setkání, například na seminářích Dobré srdce či Cesta pokoje. Za jeho iniciativu v tomto směru jsem mu obzvláště vděčný, jelikož v dialogu mezi buddhistickou a křesťanskou tradicí spatřuji ohromný potenciál pro vzájemné obohacení, obzvláště v oblasti etiky a duchovní praxe, například takových praxí, jež směřují k rozvíjení lásky, soucítění, meditace a trpělivosti. Jsem přesvědčen, že zde čtenáři, zvláště ti, kteří usilují o osobní proměnu a vnitřní mír, naleznou mnoho podnětů k zamyšlení a uplatnění ve své každodenní praxi.

Dalajlama
15. června 2000

Úvod

Víra a zkušenost. Víra, nebo zkušenost? Napětí mezi těmito dvěma póly dnes vede mnoho lidí k nešťastné polarizaci jejich vlastní duchovní cesty. Spolu s velkým zájmem o spiritualitu bohužel panuje velký zmatek v chápání jejího smyslu. Průzkumy veřejného mínění ukazují, že se raději označujeme za lidi spirituální či duchovní než zbožné. Mohlo by to být tím, že si duchovnost spojujeme se zkušeností, zatímco náboženství s vírou? Jestliže zkušenost dodává člověku větší autenticitu, cítíme, že je lépe být duchovní než zbožný.

Tento pohled má své oprávnění. Zaprvé zakladatelé velkých náboženství sami sebe nejspíš vůbec nevnímali v tomto smyslu, přestože byli současně hluboce zbožní i duchovní. Zadruhé se nezdá, že by dnešní náboženští vůdcové, s několika pozoruhodnými výjimkami, jako jsou například papež či dalajlama, dokázali druhé inspirovat. A zatřetí je odvěká tendence organizovaných náboženství splynout s kulturou a bojovat s druhými čímsi mimořádně nepřitažlivým ve světě, který si tak vysoce cení globalizace a tolerance.

Problém je, že víru a zkušenost nelze tak jednoduše stavět proti sobě. Víra je více než jen přesvědčení, dogma či systém náboženských doktrín. Zkušenost je více než jen dobré či špatné rozpoložení, jež mi to či ono přináší: je to celoživotní cesta, na níž se stáváme plně tím, kým *můžeme* být, tím, kým *skutečně* jsme. A ani nad náboženstvím nelze lehce mávnout rukou. Nemůžeme být opravdu duchovní, pokud nám chybí možnost setkávat se s druhými na téže cestě a společně se vztahovat k těm, kdo šli po této cestě před námi. I tradice je formou jak víry, tak zkušenosti.

Ježíš hraje nepostradatelnou úlohu na cestě k jakékoli autentické spiritualitě. Přestože většina lidí má nějaký problém s církví – včetně většiny věřících – osoba Ježíše je jedním ze stabilních majáků vedoucích lidstvo ze zmatku sobectví, zoufalství a násilí k vyšším cílům, jež si před sebe neustále klade, totiž k laskavosti a klidu ducha. Dnešní setkávání Východu a Západu a vzájemné zkoumání našeho duchovního dědictví s dosud nevídaným přátelským postojem nás povzbuzuje znovu se zamýšlet nad pravým smyslem, cílem a identitou našich duchovních tradic. Možná by konflikt mezi vírou a zkušeností, který dnes panuje v mysli lidí, pomohlo zmírnit, podaří-li se nám znovu objevit základní jednotu a jednoduchost v jádru učení, jež nám zanechali zakladatelé našich jednotlivých tradic.

Výchozí bod takového zkoumání je pro křesťany zjevný. Je jím ona ústřední otázka evangelia, kolem níž se točí celá identita křesťanského učedníka: otázka, kterou nám klade sám Ježíš: „A za koho mě pokládáte vy?“ Tato kniha v podstatě rozeznívá variace na toto téma. Duchovní čtení, *lectio*, této otázky předchází zkoumání dalších zásadních náboženských oblastí: otázky historické reality Ježíše, role zkušenosti a víry při čtení písma, podstaty osobní konverze a pojmenování vlastní náboženské identity, problematiky vnitřní cesty. A tím vším se navíc jako zlatá nit vine univerzální pochopení, že nemůžeme poznat nic, natožpak Boha, aniž bychom poznali sami sebe.

Rád bych podotknul, že tato otázka má velký význam nejen pro křesťany. Ti, kdo následují jinou tradici, ale v křesťanství mají své kořeny, si často mohou nést negativní zátěž, nepochopení, a dokonce pocity viny, od nichž je tato otázka může osvobodit. Odpověď na Ježíšovu otázku ze strany upřímného vyznavače jiného náboženství, jak ukazuje dalajlamaova odpověď, může být zdrojem velkého světla pro všechny i pomocí při rozvíjení dialogu, tak důležitého pro třetí tisíciletí. Ve skutečnosti však ani mnozí křesťané nikdy vážně a osobně nenaslouchali této otázce. Učiní-li tak, hluboce se tím posunou v chápání sebe samých, jakož i v poznání toho, kdo je on. Tato otázka v nás probouzí potřebu ztišit se a být

pozorný, což je předpoklad každého naslouchání. Lépe díky ní také oceníme ušlechtilé snahy minulosti – občas nazývané ortodoxie – reagovat adekvátně na otázku, jejíž plnou odpověď v sobě skrývá jediné hluboká, vírou prodchnutá zkušenost Ducha.

Ať se člověk sebevíc snaží o objektivní přístup, při úvahách o Ježíši může stěží zůstat naprosto neosobní. Rád bych proto šel příkladem a podělil se o některé své osobní zkušenosti, jež mne vedly k napsání této knihy. První z nich má patrně více „zážitkový“ charakter, jako jednorázová událost. Druhá je spíše proces víry, dlouhá a spletná cesta. Jde o to, že obě tyto zkušenosti, zdá se mi, vyjadřují tutéž osobní skutečnost nezměrné velikosti a bohatství, již nazýváme Ježíš.

Krátce nato, co jsem se stal mnichem, jsem se soužil nad tím, jak zacházím se svým životem. Ptal jsem se, kdo proboha vlastně je či byl ten Ježíš a zda církev a všechna břemena, jež s sebou vláčí, není jen obrovský kolektivní sebeklam. Zda sama křesťanská víra představuje dostatečný důvod pro mé podivné a nepochopitelné rozhodnutí stát se mnichem. Bylo to zoufalé, nikoli zvědavé tázání. Nebyl jsem v depresi, prožíval jsem muka. V sázce byl můj život, to, zda ho promarním, nebo ho budu skutečně investovat.

Jednoho večera, poté co jsem si četl v evangeliu a právě odložil knihu, abych rozjímal a modlil se, byl jsem náhle zaplaven zkušeností, kterou bych tehdy nedovedl nazvat jinak než jako zkušenost *chvály*. Náhle a bez zjevného důvodu jsem byl vtažen do proudu nespoutané chvály a *viděl*, že směřuje k osobě Ježíše a současně *skrze* něj přichází. V tu chvíli jsem věděl, že se tak děje v samém srdci světa – či přinejmenším všeho, co jsem pod tímto pojmem chápal. Tato chvála nebyla vůbec formální, ale naprosto extatická, spíše rokový koncert než bohoslužba v kostele. Nesla však v sobě tak hluboký řád a harmonii, jaký si jen člověk dokáže představit. Slova Nového zákona „jemu budiž sláva, čest a chvála“, jež mi do té doby připadala zcela bezobsažná, teď vyjadřovala účast na vzkříšení Kristu „ve slávě“, na níž má podíl každá vnímající bytost. Ačkoli jsem cítil, že Ježíš je středobodem celé této oslavy, zaplavilo mne přesvědčení, že se týká všech a všeho. Kdesi je právě v plném

proudu velká party, na niž má přístup úplně každý a která nikdy neztratí šťávu. Nalézt to místo a cestu, kudy se tam co nejrychleji dostat, mi připadá jako dobrý způsob, jak strávit svůj život. Tato ojedinělá, pro mne „nezapomenutelná“, zkušenost časem odezněla. Dnes už na ni moc nevzpomínám. Cítím však – snad je to jeden z aspektů víry – že to, co mi tehdy odhalila, je zde stále, v plné síle, a dokonce se to stále prohlubuje.

Druhý, odlišný způsob setkání s Ježíšem, se udál prostřednictvím třetí osoby. Můj učitel John Main byl silná osobnost. Svou sílu nikdy nepoužíval k ovládnání druhých, k tomu, aby měnil jejich přesvědčení nebo chování. Avšak každý, kdo pobýval v jeho blízkosti, musel být nutně ovlivněn tím, čemu on sám věřil a jak jednal. Když jsem zahájil svůj duchovní výcvik pod jeho vedením, mým bezprostředním cílem nebylo dobrat se hlubšího poznání, kdo je Ježíš. Možná v dlouhodobějším horizontu ano. V tu chvíli jsem však potřeboval začít řešit své vlastní problémy a lépe poznat sám sebe. Mohl jsem nicméně pozorovat, jak zásadní roli v životě Johna Maina Ježíš hraje, a to nejen jako náboženský symbol. Začal jsem vnímat, jak Ježíš žije přímo v jeho osobě, jak je v něm živě přítomen skrze osobní vztah, který byl skrytý (tajemný), avšak nikoli tajnůstkářský. Možná právě proto mělo na víru jeho posluchačů tak hluboký dopad, když jej slyšeli číst Písmo a hovořit o něm. Z jeho slov vycházela autorita jeho vlastní zkušenosti. John Main však pochopitelně nemluvil a nepřemýšlel o Ježíši neustále. Ně kterým řeholníkům dokonce připadal až trochu neuctivý a světský. Čas od času jsem však mohl s úžasem zahlédnout hloubku, niternost a opravdovost jeho vírou prodechnuté zkušenosti. Jak těchto vhlédů v oněch letech mého formování přibývalo, přitahovaly stále více moji pozornost. Možná se právě takto vlastně předává každá víra. Zpočátku jsem si s těmito postřehy moc nevěděl rady. Připadalo mi, že sám tuto zkušenost nemám. Ale nebyl jsem si tak úplně jist. Řešil jsem stále, co bych měl dělat, a otázku, do jaké míry je Ježíš skutečný, jsem zatím odkládal.

John Main zemřel, když mu bylo padesát šest let. Budoucnost jeho snah o šíření křesťanské meditace, skrze malé společenství,

jež vytvořil, byla velmi nejistá. Nevěděl jsem, jak dál. Jen jedním jsem si byl jist, a to že musím pokračovat v meditaci. Byl jsem připraven na možnost, že všechno, na čem John Main pracoval, skončí v troskách. To, co se pak stalo, v podstatě odráželo zkušenost Vzkříšení, jak ji prožívalo společenství raných křesťanů. Rozmach komunity meditujících v následujících letech připomínal událost Letnic, vytrysknutí nového života uvnitř prvotní církve. Bylo to také období bouřlivé, každopádně vývoj událostí pokračoval možný vliv zúčastněných osob. Tím nehodlám říct, že zrození tohoto společenství znamenalo vznik nové církve. Ve skutečnosti tomu bylo právě naopak. Šlo spíše o obnovu církve stávající. Poznal jsem tak, že po každé smrti následuje vzkříšení. V každém vzkříšení je cosi univerzálního. Zkušenost jednotlivce je součástí větší skutečnosti. A tak rozmach celosvětového společenství meditujících byl pro mne další zkušeností neuchopitelného, ale nepominutelného Ježíšova tajemství. Nebyly to jen nějaké konkrétní jednotlivé *zážitky*, spíše jako by se otevírala jakási jedna jediná širší zkušenost. Byla osobní, ale způsobem, který zároveň odhaloval iluzornost naší představy o jednotlivci jakožto izolované a autonomní jednotce. Vyrůstala částečně z onoho vztahu s Ježíšem, který jsem pociťoval v přítomnosti Johna Maina a v jistém směru se jej sám účastnil.

Když jsem pak v následujících letech viděl, jak se dílo, jež za sebou zanechal, postupně rozrůstá, proměnilo to mé vnímání vztahu mezi živými a mrtvými. Pro každého, kdo by rád přemýšlel nad tím, kdo je Ježíš, představuje otázka našeho vztahu s mrtvými důležitý most. Na vývoji dosud mladinkého společenství křesťanské meditace mohl člověk pochopit cosi z příslibu, který zanechal Ježíš svým zdrceným učedníkům. Jeho smrt neznamená, že je opouští, jak se jim zpočátku zdálo. Bude „s nimi až do skonání věků“. Také mi začalo docházet, že to, co obohacuje lidské srdce, není nikdy výlučné. Je možné se o to dělit s druhými a také je třeba se o to dělit. Díky druhým lidem, kteří se mnou sdíleli svou vlastní duchovní cestu, včetně svých otázek, pochybností, vzhledů a opravdovosti, mi bylo dáno vnímat, jak Ježíšův život působí v nich, jak

je učí a vede se soucitnou osobní přesností. Většinou jsem si tuto pravdu, že nás Ježíš nikdy neopouští, uvědomoval mnohem více právě na životě druhých než zkoumáním své vlastní zkušenosti.

My, lidé, si vždy budeme vyprávět příběhy. Tím, že vyprávíme o svém životě, se jej snažíme pochopit. Podobně k nám také otázka, kdo byl Ježíš, prvně přichází skrze příběhy, jež nazýváme evangelia. Jsem vděčný, že jsem s nimi mohl vyrůstat: na těchto příbězích je úžasné právě to, že oslovují dítě i dospělého. Zamíloval jsem si je, díky čemuž mne pak nemohl odradit ani trochu suchý dogmatický přístup k víře. Ježíš, jak jsem jej znal z příběhů, byl pro mě vždy živější než katechismus. Tato kniha je tedy prostě jiný způsob vyprávění jednoho prastarého příběhu. Příběhu, jenž patří všem lidem, a tudíž s každým dalším vyprávěním nově ožívá. Jeho nejhlubší smysl tkví právě v jeho bezprostředním účinku, nikoli ve výkladu, jemuž prý máme věřit. Zároveň však tento příběh tvoří nedílnou součást tradice, která dnes žije svým vlastním životem.

Když jsem psal tuto knihu, pomáhaly mi vzpomínky na jeden drobný, leč pro mne silně nabitý prvek mé osobní historie: malý ostrůvek v zálivu Bantry Bay, na jihozápadním pobřeží Irska, odkud pocházela moje maminka a její předci. Doufám, že souvislost mezi těmito vzpomínkami a mým pokusem pochopit Ježíše ve světle současné spirituality a jejího problému s vírou a zkušeností se postupně ozřejmí. Snad knize dodá na čtivosti a pomůže nasvítit onen subtilní vztah mezi imaginací a skutečností, příběhem a pravdou, minulostí a současností.

Maminko, jaký byl vlastně ten Bere Island? Mé otázky probudily matčiny vzpomínky a spolu s tetami (strýčkové se jen zřídka kdy dostali ke slovu) se pustily do vyprávění. Dostalo se mi mnoha odpovědí, jež vycházely ze vzpomínek, které stále znovu oživovalo jejich vypravěčské umění. Když jsem se ptal na Ježíše, zřídka kdy jsem se setkal s toutéž hloubkou a živostí. Cítil jsem, že odpověď na tyto otázky nenajdu v katechismech, ale v lidech, kteří působili dojmem, že Ježíše opravdu znají. A postupně jsem se také sám učil naslouchat otázce, s níž se on obracel na své učedníky.

Skutečnost, stejně jako smysl dobrých příběhů, se neustále rozvíjí. Žádná odpověď není nikdy konečná. Proto také můžeme vnímat bolest ze ztráty jako podmínku růstu. Když jsem nakonec sám navštívil Bere Island, musel jsem opustit onu pohádkovou představu, kterou jsem si o něm vytvořil. Slyšel jsem také jiná vyprávění rodinných příběhů, jež podkopala hezčí verze, které jsem znal z dětství. Přesto však se v době, kdy jsem Bere Island poznal již jako dospělý muž, jeho lákavá a magická krása – právě tak jako víra – nevytratila, spíše jen posunula dál. Jakýmsi podivně obdobným způsobem se po celý čas mého života tiše rozvíjí a stále prohlubuje tajemství samotného Ježíše.

1. Klíčová otázka

Bájná Atlantida, ztracené údolí Šangri-la, Ostrov pokladů ani svět Sherlocka Holmesa neměly pro mne v dětství takové kouzlo, jako ostrov Bere Island ležící v zálivu Bantry Bay v irském hrabství Cork. O jeho zeměpisné poloze ani skutečném životě jeho obyvatel jsem toho mnoho nevěděl, přesto jen málokteré místo rozněcovalo mou fantazii se stejnou silou.

Na západním pobřeží tohoto ostrova se v roce 1916 narodila moje maminka. V osmnácti letech odešla do Anglie, provdala se za Angličana a do svého rodiště se znovu podívala až za půl století, když jsem ji tam vzal nedlouho před její smrtí. Onen poměrně krátký úsek života, který zde ona a deset jejích sourozenců prožili, však na ně měl hluboký a trvalý dopad. Formoval jejich představivost a utvářel jejich charakter. Bylo to jakési lůno, či kotel, ve kterém se zrodily mýty, legendy, příběhy a symboly, jež pomáhaly jim a později i jejich dětem formulovat smysl vlastního života. Vědomí, že jsem příbuzným irských králů, mne naplňovalo hrdostí, dokud jsem se nedozvěděl, kolik těchto králů ve skutečnosti bylo. Příběhy a legendy spjaté s ostrovem, irskou historií a zejména s klanem O'Sullivan Beare oživovaly naše rodinná setkání na pěti kontinentech světa.

Během dětství stráveného v Londýně jsem si tak o Bere Islandu i o celém Irsku vytvořil úžasné představy. Ostrov se stal osobním mýtem, v němž fakta ani časové souvislosti nehrály roli. Snil jsem o tom, že se tam jednou podívám, což se mi splnilo v jedenácti letech, se zničujícím dopadem. První zklamání přišlo již během přistání, při pohledu na elektrické osvětlení v ulicích Dublinu. Očekával jsem plynové lampy a kočáry tažené koňmi! Na Bere Islandu, který jsem navštívil o pár

dnů později, jsem měl opačný problém. Ostrov byl až příliš primitivní a já tu citelně prožíval svou identitu dospívajícího Angličana.

O mnoho let později, když mi bylo něco přes třicet, jsem se, již jako mnich, na Bere Island několikrát uchýlil, abych zde trávil čas v tichu a modlitbě. Tehdy pro mne nabyl nového významu. Nebylo snadné vidět ho jasně, bez nánosů kulturních mýtů a osobních fantazií. Avšak zkoumání toho, co pro mne ostrov opravdu znamená, mi pomohlo posunout se na dlouhé a pracné cestě k poznání sebe sama. Ocenění vlastních rodových kořenů, ale zároveň nalezení dospělého vztahu k tomuto místu, bez představ a falešných očekávání, změnilo i mne samého.

* * *

„A za koho mne pokládáte vy?“¹

Kdo je Ježíš? Tato prostá, nadčasová otázka zní napříč staletími. Také odpověď na ni je prostá, leč nikoli snadná. Pokud se rozhodneme této Ježíšově otázce naslouchat a odpovědět na ni, změní náš způsob života, myšlení a cítění. Vede nás totiž k poznání sebe sama, které nás promění. Na takovou otázku můžeme odpovědět jedině tenkrát, když se *my sami* staneme dostatečně prostými díky dlouhému a hlubokému naslouchání.

Každá kultura má své vlastní představy o Ježíši, a tak žádná odpověď nebude nikdy konečná. V jedné starořímské vile ze čtvrtého století, která se zachovala v Dorsetu, je k vidění nádherná mozaika, jež na první pohled vypadá jako typický portrét mladého boha Apollóna. Při pozornějším pohledu si však všimnete křesťanského symbolu chí-ró,² jenž dokládá, že se jedná o jedno z nejstarších Ježíšových vyobrazení. Řada stavitelů britského

¹ Mt 16,5. Veškeré biblické citace v této knize vycházejí z Českého ekumenického překladu, není-li uvedeno jinak. Anglické biblické úryvky vycházejí z tzv. New English Bible, jejíž znění se nicméně ne vždy zcela shoduje s překladem českým. Proto tam, kde dochází k výraznějšimu významovému posunu, je použito jako alternativy katolického liturgického překladu, případně přímého překladu z angličtiny. *Pozn. překl.*

² Řecká písmena X (chí) a P (ró) jsou prvními dvěma písmeny slova *Christos*. Psána nad sebou tvoří monogram, který byl hojně užívaným symbolem v raně křesťanském umění.

impéria devatenáctého století vnímala Boha, a proto i Jeho Syna, jako samu esenci britství. Křest a britské občanství spolu úzce souvisely. V roce 1988 projednával americký Senát návrh na zvýšení dotací pro státní školy na podporu výuky cizích jazyků. Jeden ze senátorů byl proti. Argumentoval tím, že se dnes celý svět učí anglicky, tak proč by měli Američané ztrácet čas studiem jiných jazyků? Svou řeč uzavřel slovy: „Když byla angličtina dost dobrá pro Ježíše Krista, je dost dobrá i pro mne.“³ To, jak o Ježíši smýšlíme, jak odpovídáme na jeho otázku, je zkrátka kulturně podmíněno.

Veškeré naše *představy* o Ježíši pramení z našich kulturních kořenů a osobní minulosti. Většina z nás nejsou učenci s hlubokými znalostmi kultury Blízkého východu před dvěma tisíci lety. I kdybychom jimi byli, stále by nás omezoval náš osobní úhel pohledu i podmíněnost vlastní kulturou. Jakmile si ve svých představách vytvoříme nějaký Ježíšův obraz, je lákavé použít ho k propagaci svých názorů a předsudků. Ježíš Kristus, jak si jej představujeme dnes, v naší postkřesťanské a postmoderní době, se značně liší od prostého galilejského Žida, který se narodil za vlády římského císaře Augusta a byl ukřižován z příkazu Pontia Piláta na malém vršku nedaleko opuštěného lomu za branami Jeruzaléma. Za dlouhou historií křesťanství, světově nejrozšířenějšího a materiálně nejúspěšnějšího náboženství, vznikl bezpočet obrazů snažících se vystihnout, kdo je Ježíš a jaký je jeho význam.⁴ Z důvodu časové vzdálenosti mezi historickým Ježíšem a Ježíšem našich představ však často dochází k tomu, že se křesťané více zabývají prosazováním *svého* Ježíše, aby tak podpořili své vlastní morální či společenské názory, než snahou objevit, kdo Ježíš doopravdy je.

Kdo doopravdy je, je přitom mnohem důležitější než to, kým historicky byl.

* * *

³ Citováno v listu *Guardian* ze dne 30. dubna 1988.

⁴ Viz Pelikán, Jaroslav: *Ježíš v proměnách staletí: jeho vliv na dějiny, myšlení a kulturu*.

Podle autora Listu Židům je Ježíš Kristus tentýž včera i dnes i na věky.⁵

Jak popsat tuto nadčasovou identitu? Z evangelií jasně vyplývá, že Ježíš se vyhýbal titulům, které příliš úzce definovaly jeho totožnost. Když sám sebe nazýval *Synem člověka*, občas tím říkal prostě „já, člověk“, jako když poznamenal, že „Syn člověka nemá, kde by hlavu složil“.⁶ Avšak samotný tento titul v sobě nese širokou škálu významů a funkcí: od obejití zájmena první osoby až k odkazu na Toho, jenž přijde ve slávě soudit všechny lidi. Za jiných okolností je „Syn člověka“ spojován s mocí odpouštět hříchy a mocí nad sabatem.⁷ Tento prostý titul zkrátka rozeznává mnoho strun. Evokuje postavu proroka Ezechiela, křehkost lidství všech proroků i vizi Danielovu, v níž se kdosi jako Syn člověka (nebo přímo on sám) objevil jako postava oděná nebeskou slávou. V Markově evangeliu Ježíš používá tento prastarý titul, když předpovídá své utrpení a vzkříšení (kapitoly 8–10), což je zde ukázkou toho, jak přímo a soucitně se vztahuje k ostatním lidem. Zároveň se tím objasňuje, proč jej potkal bolestný osud proroků. Avšak ani „Syn člověka“, ani žádný jiný titul, s nímž bývá Ježíš spojován, nedokáže adekvátně vyjádřit odpověď, k níž nás vyzývá jeho prostá otázka.

Zdá se, že si Ježíš evidentně přál, aby o něm lidé přemýšleli. Nikoli jen v zavedených biblických či teologických pojmech, ale z hlediska toho, jaký k němu mají osobní vztah. Ptát se, kdo je Ježíš, znamená hledat, kým je podle mne, pro mne, ve vztahu ke mně. Tak je tomu samozřejmě ve všech mezilidských vztazích. Jak mohu vyjádřit, kdo podle mne jste, a pominout přitom náš vztah? Kým jsem ve vašich očích, vždy zahrnuje můj vztah k vám a to, jak vy vnímáte sebe sama.

Když Ježíš říká, že je Syn člověka, zdůrazňuje tím svůj prostý, avšak hluboce lidský vztah k nám a nás k němu. Tento výraz, inspirovaný tehdejším ustáleným obratem v dané oblasti, také ukazuje, že kdokoli, kdo chce naslouchat jeho otázce, jej musí vnímat

⁵ Žd 13,8.

⁶ Mt 8,20.

⁷ O'Collins, Gerald: *Christology: A Biblical, Historical and Systematic Study of Jesus Christ*, s. 62.

s ohledem na jeho kulturní pozadí, má-li čist evangelia skutečně inteligentně. Také křesťané potřebují přistupovat k Písmu s určitou znalostí a inteligencí, aby jejich víra mohla růst. To, že pochopením Ježíše můžeme hlouběji chápat Boha, je dáno právě tím, že náš vztah k Ježíši má základ v jeho lidství. Když zdůrazňujeme lidskou povahu tohoto vztahu, neříkáme tím, že je světský či povrchní, ale směřujeme k objevení plného významu lidství. Jedním z důsledků takového přístupu je, že otázka, kdo je Ježíš, nás vždy dovede ke zkoumání, kdo jsme my sami. Ježíše může znát jen někdo konkrétní. Stejně tak ani Ježíše nelze zredukovat na nějakou abstraktní definici. Ježíš chce, aby jej jiní lidé znali především jakožto lidskou bytost.

Takto klade Ježíš svou otázku v evangeliu podle Lukáše:

Když se o samotě modlil a byli s ním jeho učedníci, otázel se jich: „Za koho mne zástupy pokládají?“ Oni mu odpověděli: „Za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a někteří myslí, že vstal jeden z dávných proroků.“ Řekl jim: „A za koho mne pokládáte vy?“ Petr mu odpověděl: „Za Božího Mesiáše.“⁸

Dříve než jako Petr přispěcháme s rychlou odpovědí a zaplníme prostor nějakým pro nás smysluplným pojmem, co kdybychom raději na okamžik mlčeli? V tomto tichu se můžeme zamyslet nad povahou – a silou – otázky, kterou Ježíš klade, prostě jako otázku. Měli bychom si být jisti, že jsme skutečně slyšeli, nač se nás ptá, než se pokusíme odpovědět.

* * *

⁸ Lk 9,18. V anglickém originále zní Ježíšova otázka: „And who do you think I am?“ Což by v češtině odpovídalo spíše slovům: „A kdo vy myslíte, že jsem?“ Tradičně vžitá formulace podle oficiálních českých překladů („A za koho mě pokládáte vy?“) bohužel ještě více než její anglické znění svádí k neosobní, čistě mentální odpovědi v podobě hotové kategorie („Ty jsi učitel, spasitel, prorok“ atd.). Takto však můžeme snadno přehlédnout její hluboce duchovní smysl a účel, kterým je navázat vztah a podnítit člověka k vlastnímu vnitřnímu pátrání. Právě toto pochopení Ježíšovy otázky přitom tvoří klíčové téma této knihy. *Pozn. překl.*

Důležité otázky vedou k vnitřnímu tichu.

Hned na počátku své první knihy o meditaci, nazvané *Slovo do ticha* (*Word into Silence*), poukazuje John Main⁹ na důležitost správně položené otázky, která má větší význam než správná odpověď. Vždy si nejprve ujasněte, nač jste tázáni, než se necháte zmást či okouzlit množstvím rozmanitých odpovědí. Abychom skutečně slyšeli, nač se nás druhý ptá, musíme se zastavit, být pozorní, otázku zopakovat. Otázka má moc změnit svět, jak dokládá John Main na mýtickém příběhu o Králi rybáři z cyklu artušovských legend.¹⁰

Parsifal, rytíř kulatého stolu, se v něm setkává s Amfortasem, Králem Rybářem, kterému oštěp poranil obě nohy. Král může jen ležet a lovit ryby řece. Jeho země pustne a halí se v ledové mlze. Při svém prvním setkání s Králem Rybářem, kdy také spatří svatý grál, se Parsifal Krále na nic nezeptá. Je to chyba, jejíž důsledek brzy okusí. Jeho selhání ohrozí samu existenci Kulatého stolu, jenž symbolizuje řád světa. Když si Parsifal uvědomí, jakého hříchu se tímto opomenutím dopustil, přísahá, že již nikdy nestráví více než dvě noci na tomtéž místě, dokud znovu nenajde cestu ke Králi a nezjistí, jaký je pravý smysl svatého grálu.

Po pěti letech vysilujícího hledání Parsifal konečně objeví Amfortasův hrad. Jde přímo ke králi, jenž dosud leží v bolestech, a položí mu otázku: „Kdo slouží Grálu?“ V tom momentě se před nimi Grál zjeví. Parsifal padne na kolena a modlí se, aby královo utrpení skončilo. Pak se opět obrátí k Amfortasovi a položí svou druhou otázku: „Co tě trápí?“ V tom okamžiku se Amfortas napřímí, zcela uzdraven. S tím, jak se královy rány opět zacelí, vrátí se život a plodnost do celé země. Stromy rozkvetou, potoky začnou proudit, zvířata vyvádějí mladé. To vše jen proto, že Parsifal položil své *otázky*: jednu týkající se smyslu života, druhou, která je výrazem soucitného postoje. Příběh se nezabývá správnou odpovědí na ně,

⁹ John Main (1926–1982) byl benediktinský mnich, který znovuobjevil a popsal meditační praxi rané křesťanské církve, což vedlo ke vzniku celosvětového společenství laiků věnujících se křesťanské kontemplaci.

¹⁰ Main, John: *Word into Silence*, s. 25.

pouze bdělým a soucitným způsobem, jakým jsou kladeny. Otázky, které upřímně položeny mohou samy o sobě působit takové zázraky, jsou spásné otázky. Nesmíme je přeslechnout a nechat bez povšimnutí. Mají sílu změnit a obnovit svět.

Vyprávěním tohoto mýtu poukazuje John Main na dilema západní kultury, která dnes tolika lidem připomíná skličující vyprahlou pustinu. Vidíme znečištěné prostředí a stále nestabilnější ekosystém, chronickou úzkost a pocity psychologické izolace, sociální odcizenost života ve městech, stále větší dysfunkčnost rodiny, ostudně se prohlubující propast mezi bohatými a chudými, životní styl, jenž produkuje moře závislostí a trapné zábavy, chabou důvěrou v demokratické instituce a manipulativní média, pocity bezmoci a opuštěnosti mezi mladými, chaos v osobní a společenské morálce, nedostatek duchovních autorit a rizika povrchního synkretismu. Pro neklidnou, churavějící duši moderního člověka mohou být proto nadčasové mýty, které nám připomínají ony věčné otázky, spásným podnětem. Jsou to otázky, k nimž se musíme vracet, nikoli s jednoduchou odpovědí, ale s novou vážností. Došli jsme do bodu, jak říká John Main, kdy již nepotřebujeme další odpovědi, diagnózy a rychlá řešení. To, co potřebujeme, je znovu se učit naslouchat, pokorně a hluboce naslouchat spásným otázkám.

* * *

To neznamená, že spásné otázky jsou samy o sobě magickým řešením. Fungují ale jako spouštěč procesu, který nazýváme spása, to jest vědomého procesu uzdravování a osvobození se od všeho, co brání radosti, soucitu, tvořivosti. Vysvobozují nás kupříkladu z nadvlády iluzí a předsudků, nutkavých potřeb a fanatismu, strachu z cizinců a pout nenávisi. Spásná otázka není stejná jako jiné běžné otázky. Nežádá si klasickou, racionální, „správnou“ odpověď. Je klíčem k hlubší úrovni zakoušení pravdy. V psychoterapii může správně načasovaná otázka rozetnout letitá psychologická pouta – *a proč myslíte, že jste to řekl?* Nebo prostě – *co to pro vás znamená?* Takové otevřené otázky také podstatně napomáhají duchovnímu hledání a mohou ústít v opravdové probuzení.